

بررسی زبان‌شناختی و ترجمه‌ای عبارات مصطلح بی‌ادبانه در دو فیلم *جدایی نادر از سیمین* و *ابد و یک روز* و زیرنویس انگلیسی آن‌ها

سمیر حسونندی* (گروه زبان انگلیسی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران)

ابوذر کاظمی (گروه زبان انگلیسی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران)

اکبر حسایی (گروه زبان انگلیسی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران)

چکیده

پژوهش حاضر قصد دارد به بررسی موضوع چالش‌انگیز بی‌ادبی در ترجمه دیداری‌شنیداری بپردازد. پرسش اصلی آن است که معادلات بی‌ادبی در زیرنویس چگونه برگردان شدند. به همین منظور، تمامی رفتارهای زبانی بی‌ادبی در دو فیلم *جدایی نادر از سیمین* و *ابد و یک روز* که دارای گفتارهای محاوره‌ای و رفتارهای زبانی بی‌ادبی‌اند استخراج شد. نویسندگان پس از طبقه‌بندی موارد مذکور بر پایه مدلی نظری موجود در پیشینه، به بررسی چگونگی ترجمه معادل‌های این رفتارها در زیرنویس‌های انگلیسی حرفه‌ای این دو فیلم پرداختند. یافته‌ها نشان داد که در بین عبارات مصطلح بی‌ادبانه، سؤالات چالشی دارای بیشترین فراوانی است. این امر نشان می‌دهد که شخصیت‌های فیلم در اکثر موارد، خواسته‌های وجهه‌سلبی مخاطب را تهدید می‌کنند. از میان عبارات مصطلح بی‌ادبانه، دو نوع ندایی سلبی شخصی و اشاره‌های سلبی شخصی مشاهده نشد. دیگر یافته مهم پژوهش حاضر این بود که برای هر یک از عبارات بی‌ادبانه گفتاری در زبان مبدأ، عبارت بی‌ادبانه نوشتاری در زیرنویس نیز مشاهده شد. این عبارات از نظر نوع بی‌ادبی و بسامد در هر دو فیلم یکی بود.

کلیدواژه‌ها: عبارات مصطلح بی‌ادبانه، زیرنویس حرفه‌ای، ترجمه دیداری‌شنیداری، ایران

* نویسنده مسئول samir.hvandi@fgn.ui.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۷/۱۱ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۸/۲۳

۱. مقدمه

نظریه‌های ادب، به‌عنوان بخش مهمی از نظریات زبان‌شناختی، به‌دنبال کاهش فاصله‌های اجتماعی بین افراد است و بر راهبردهای ارتباطی که برای ارتقای سازگاری اجتماعی به‌کار می‌روند، تأکید دارند. اما در برخی موقعیت‌ها، افراد از زبان به‌طور نظام‌مند و به ملاحظات راهبردی به منظور ایجاد ناسازگاری استفاده می‌کنند (کالپیر، ۱۹۹۶). کالپیر (۲۰۱۰، ص. ۳۲۳۳) مفهوم بی‌ادبی^۱ را «نگرشی منفی در مقابل رفتارهای خاصی که در بافت‌های ویژه رخ می‌دهند»، تعریف می‌کند. بی‌ادبی می‌تواند براساس «اعتقادات»، «تمایلات» و «انتظارات» در مورد بافت اجتماعی خاصی تداوم یابد. در ارتباط و گفتگوها، شیوه پرداختن به هویت فرد یا گروهی خاص از اهمیت زیادی برخوردار است. زمانی که رفتارها در موقعیت‌های ویژه در تضاد با انتظارات مخاطب باشد، این رفتارها، منفی تعبیر می‌شوند. کالپیر (۲۰۱۰، ص. ۳۲۳۳) اضافه می‌کند که «چنین رفتارهایی همیشه مسلم فرض شده‌اند یا تصور بر این است که عواقب عاطفی در پی داشته باشند». به بیان دیگر، این رفتارها به‌طور بالقوه می‌توانند توهین تلقی شوند یا به بی‌احترامی منجر شوند. متغیرهای مختلفی شدت توهین رفتارهای بی‌ادبی را تشدید می‌کنند. برای مثال، در بافتی خاص، مخاطب ممکن است رفتار بی‌ادبی طرف مقابل خود را رفتاری عمدی یا سهوی ببیند.

پژوهش حاضر سعی دارد عبارات بی‌ادبانه^۲ مصطلح پیشنهاد شده توسط کالپیر (۲۰۱۰) را در زیرنویس بررسی کند. ترجمه نقشی کلیدی در انتقال و حفظ معادلات بین زبان مبدأ و مقصد دارد. زبان مبدأ و ترجمه باید از نظر نقش و کارایی معادل یکدیگر باشند. به نظر خوش‌سلیقه، عامری و مهدیزادخانی (۲۰۱۸)، علی‌رغم وجود تفاوت‌های فرهنگی و زبانی در تعریف معیارهای بی‌ادبی، ترجمه در این زمینه می‌تواند چند نقش اساسی ایفا کند: ۱. حفظ عبارات بی‌ادبانه در زبان مقصد؛ ۲. حذف عبارات بی‌ادبانه در زبان مقصد؛ ۳. کاهش شدت عبارات بی‌ادبانه در زبان

1. iImpoliteness

2. conventionalized impoliteness formulae

مقصد؛ ۴. جایگزینی عبارات بی‌ادبانه در زبان مقصد به موارد نامربوط و ۵. افزایش شدت عبارات بی‌ادبانه در زبان مقصد. البته در بافت دوبله ایران، آن‌طور که پژوهش‌های پیشین نشان داده‌اند، حذف و کاهش شدت همیشه جزو شیوه‌های پرکاربرد بوده است (رک. پاکار و خوش‌سلیقه، در دست چاپ).

هدف پژوهش حاضر بررسی این مقوله است که عبارات مصطلح بی‌ادبانه فارسی در زیرنویس‌های انگلیسی چگونه انعکاس می‌یابند. به همین منظور، پژوهشگران داده‌های خود را از مشاهده رفتارهای زبانی بی‌ادبی موجود در دو فیلم فارسی‌زبان که دارای مکالمه‌ها و رفتارهای محاوره‌ای و طبیعی‌اند جمع‌آوری و این رفتارهای زبانی را به انواع مختلف عبارات مصطلح بی‌ادبانه طبقه‌بندی کرده و در نهایت به مقایسه آن‌ها با معادلاتشان در زیرنویس انگلیسی حرفه‌ای پرداخته‌اند. این پژوهش درصدد است به سؤالات زیر پاسخ دهد:

۱. چه نوع عبارات مصطلح بی‌ادبانه‌ای در دو فیلم فارسی‌زبان استفاده شده است؟
۲. عبارات مصطلح بی‌ادبانه در زیرنویس‌های انگلیسی دو فیلم فارسی‌زبان چگونه ترجمه شده‌اند؟

۲. پیشینه پژوهش

۲.۱. الفاظ بی‌ادبانه

تعاریفی که از الفاظ بی‌ادبی در جامعه غربی وجود دارد بر این اساس است: «استفاده از واژگان با کارکردی بی‌ادبانه، نامحترمانه، نامناسب و ناشایست در بافت اجتماعی مشخص» (بیرز فاگرستن، ۲۰۱۲، ص. ۳). با این وجود زبان فارسی ماهیت نسبتاً متفاوتی نسبت به زبان‌های غربی دارد. مثلاً در زبان فارسی کارکرد واژه «خدا» با کارکرد و به‌کارگیری آن در الفاظ بی‌ادبانه در زبان انگلیسی بسیار متفاوت است، چراکه در زبان فارسی تابوی بسیار سستی و قوی محسوب می‌گردد. کارکرد واژه «خدا» در زبان‌های غربی حالت رکیک و زشت و ناپسند به خود گرفته ولی در زبان فارسی این کارکرد عملاً در سطح قسم و سوگند باقی مانده است و آن ماهیت زشت

را ندارد، به این معنا که غربی‌ها واژه خدا را در زشت‌نگاری به کار می‌برند ولی ایرانی‌ها در موقعیت‌های غیرزشت‌نگاری و اصولاً برای قسم و سوگند از آن استفاده می‌کنند؛ اصطلاحاتی همچون «خدا شاهده»، «خدا وکیلی» و غیره (رک. شیمویاما، شادپیام و پرهیزگاری، ۲۰۱۷).

مهم‌ترین و جامع‌ترین نظریه بی‌ادبی زبانی توسط کالپیر (۱۹۹۶ و ۲۰۰۳) ارائه شده است، زیرا «هیچ‌یک از مطالعات دیگر برای ارتقای فهم ما از عملکرد و مبانی نظری بی‌ادبی به‌طور جامع تلاش نکرده‌اند» (کالپیر، ۱۹۹۶، ص. ۳۵۰). این نظریه پنج راهکار بی‌ادبی دارد که در تضاد با راهکارهای ادب براون و لوینسون (۱۹۸۷) است.

راهکارهای بی‌ادبی که کالپیر (۱۹۹۶، ص. ۳۵۶) ارائه می‌دهد عبارت‌اند از:

(۱) **بی‌ادبی واضح**^۱: رفتار تهدید و جبهه^۲ به روش مستقیم، واضح و خالی از ابهام صورت می‌گیرد.

(۲) **بی‌ادبی ایجابی**^۳: استفاده از راهکارهایی که به وجهه ایجابی^۴ مخاطب آسیب می‌رساند.

(۳) **بی‌ادبی سلبی**^۵: استفاده از راهکارهایی که به وجهه سلبی^۶ مخاطب آسیب می‌رساند.

(۴) **ادب کنایه‌دار**^۷: هنگامی است که ادب، غیرصادقانه باشد و زمانی استفاده می‌شود که هدف از کاربرد راهکارهای ادب زبانی، رعایت ادب نباشد.

(۵) **ادب منع‌شده**^۸: عدم حضور اعمال مبتنی بر ادب در جایی که انتظار بروز رفتار مؤدبانه می‌رود.

1. bald-on record impoliteness
2. Face Threatening Acts (FTAs)
3. positive impoliteness
4. positive face wants
5. negative impoliteness
6. negative face wants
7. sarcasm or mock politeness
8. withhold politeness

کالپیر (۱۹۹۶، ص. ۳۵۲) همچنین دو نوع دیگر بی‌ادبی را تعریف می‌کند:

۱) **بی‌ادبی ذاتی**^۱: در این نوع از بی‌ادبی، برخی از رفتارها به‌طور ذاتی بی‌ادبانه تلقی می‌شوند و به وجهه مخاطب آسیب می‌رسانند. این بی‌ادبی زمانی رخ می‌دهد که گوینده عملی ضد اجتماعی انجام دهد. محققانی از جمله لیچ (۱۹۸۳) و براون و لوینسون (۱۹۸۷) بر این باورند که بی‌ادبی ذاتی مستقل از بافت تعریف می‌شود، اما کالپیر (۱۹۹۶) این مفهوم را با در نظر گرفتن بافت تعریف می‌کند.

۲) **بی‌ادبی کاذب**^۲: نوعی از بی‌ادبی است و شاید بتوان آن را شوخی کنایه‌آمیز دانست که قصد ناراحت کردن مخاطب را نداشته و چه‌بسا همبستگی رابطه میان افراد را نشان می‌دهد.

در نظریه‌های دیگر، کالپیر، بوسفیلد و ویچمن (۲۰۰۳) به برخی از جنبه‌های زبانی و غیرزبانی که بر تحلیل مفهوم بی‌ادبی تأثیرگذارند اشاره می‌کنند. این‌ها بر این باورند که راهکارهای نحوی و لغوی صرفاً برای تعریف و تحلیل مفهوم بی‌ادبی کافی نیستند. این پژوهشگران به چهار عامل اشاره می‌کنند:

۱. **بافت‌های کلامی**^۳: کالپیر (۲۰۰۳) علاوه بر بررسی خود سخن به چگونگی بیان آن نیز می‌پردازند. هریس (۲۰۰۱) به این مطلب می‌پردازد که چگونه نظریه ادب می‌تواند برای تحلیل کلام رسمی‌ای که رفتارهای به‌عمد تهدید وجهه (FTAs) را شامل می‌شود، به‌کار رود.

۲. **ترکیب راهکارهای بی‌ادبی**^۴: راهکاری خاص (یا ترکیبی از راهکارها) می‌تواند برای ایجاد تقارن به‌طور مکرر به‌کار گرفته شود. این راهکارها می‌تواند هر راهکار کاربردی از جمله به‌کار گرفتن لغات، ساختارهای نحوی و هر ویژگی زبانی و غیرزبانی باشد.

-
1. inherent impoliteness
 2. mock impoliteness
 3. discorsal contexts
 4. combination of impoliteness strategies

۳. راهکارهای لحنی برای ایجاد بی ادبی^۱: اجزای سازنده لحن، آهنگ، بلندی، سرعت و کیفیت صداست. کالپیر و دیگران (۲۰۰۳) برای بی ادبی سلبی، سه راهکار لحنی ارائه می دهند: مانع شدن از لحاظ زبانی (حرف کسی را قطع کردن یا نادیده گرفتن نوبت دیگران در گفتگو)، تهدید و تجاوز به فضای شنیداری دیگران. برای بی ادبی ایجابی، کالپیر (۲۰۰۳) راهکاری ارائه می دهد که به معنای انکار زمینه مشترک و کناره گیری از دیگران است و با تغییر دامنه آهنگ کلام رخ می دهد.

۴. واکنش ها در برابر رفتار بی ادبانه^۲: هر رفتار غیرمؤدبانانه می تواند به دنبال خود واکنشی در پی داشته باشد. براساس نظریه کالپیر (۲۰۰۳) واکنش ها به دو شکل پذیرفتن تهدید و جبهه یا برخورد با تهدید و جبهه رخ می دهند. برخورد با تهدید و جبهه راهکارهایی را شامل می شود که می توانند دفاعی یا توهین آمیز باشند. در واکنش های توهین آمیز، تهدید و جبهه با تهدید و جبهه دیگری مواجه خواهد شد و واکنش های دفاعی، در برابر تهدید و جبهه، از جبهه خود دفاع می کنند. این واکنش ها به فهم و تحلیل رفتارها و گفته های بی ادبانه، بسیار کمک می کنند.

برخی از محققان بر این باورند که بی ادبی می تواند ذاتی باشد. کالپیر (۲۰۱۰) نگاه جدیدی به بی ادبی ذاتی دارد. به نظر کالپیر (۲۰۱۰) بی ادبی دارای دو جنبه است: جنبه معنایی و جنبه کاربردی. هر دو در مقابل یکدیگر بر روی یک پیوستار قابل فهم اند اما هیچ کدام این مطلب را تضمین نمی کنند که چیزی در بافت می تواند بی ادبی تلقی شود.

کالپیر همچنین عبارات مصطلح بی ادبانه را بررسی کرده و دو روش برای بررسی آنها پیشنهاد می کند: روشی برای بررسی اصطلاحاتی که به سمت بی ادبی فراکلامی جهت گیری می کنند و روش دیگری که به بررسی الگوهای اصطلاحات در بافت های غیرمؤدبانانه می پردازد (کالپیر، ۲۰۱۰).

1. prosodic strategies for impoliteness
2. response options to impoliteness

پژوهش حاضر سعی دارد به بررسی بی‌ادبی در ترجمه دیداری‌شنیداری بپردازد. وجه تمایز این پژوهش با سایر پژوهش‌های صورت‌گرفته، علاوه بر تحلیل عبارات مصطلح بی‌ادبانه کالپیر (۲۰۱۰)، بررسی این عبارات در حوزه ترجمه است. پژوهشگران درصددند نقش زیرنویس را در انتقال و حفظ معادلات عبارات بی‌ادبانه بین دو فرهنگ بررسی کنند؛ مقوله‌ای که تاکنون در زبان فارسی به آن کمتر پرداخته شده است.

کالپیر (۲۰۱۰) به ماهیت ارتباط بین نظام‌های زبانی و مفهوم بی‌ادبی پرداخته و به این نتیجه می‌رسد که بی‌ادبی می‌تواند در اصطلاحات زبانی به طور نسبی ذاتی باشد: «ادب/ بی‌ادبی معنایی و ادب/ بی‌ادبی کاربردی را به‌عنوان دو مقوله متضاد به هم وابسته بر روی پیوستار می‌بینم» (۲۰۱۰، ص. ۳۲۳۶). ادب/ بی‌ادبی هم می‌تواند در برخی از اصطلاحات ذاتی باشد و هم می‌تواند در بافت خاصی محقق شود اما توجه به این نکته ضروری است که نه عبارات زبانی و نه بافت، تعبیر و تفسیر ادب/ بی‌ادبی را تعیین نمی‌کنند. مفهوم کلیدی که از پیام بر می‌آید همان معنای صریح و حقیقی است و معنای کاربردی به معنایی اشاره دارد که از طریق بافت دریافت می‌شود.

نظریه عبارات مصطلح بی‌ادبانه کالپیر براساس تعریف ترکورافی (۲۰۰۱) از مصطلح بودن و رویکرد نظام‌مند ادب او تعریف شده است. مصطلح بودن از دید ترکورافی (۲۰۰۱) یعنی «پیوندی که بین سخن و بافت قرار دارد و ارتباط فراوانی عبارتی است که در گفته‌های شخص در یک بافت خاص به‌کار می‌رود» (ص. ۱۳۰). بنابراین مصطلح بودن امری نسبی است و ممکن است در بین افراد مختلف حتی با زبان مشترک متفاوت باشد. این امر احتمال این را که عبارتی خاص در بافتی ویژه توسط افراد خاص مصطلح می‌شود، نقض نمی‌کند. بنابراین مصطلح بودن ظاهراً نتیجه زبان است.

کالپیر (۲۰۱۰، ص. ۳۲۴۴) برای بررسی عبارات مصطلح بی‌ادبانه دو روش پیشنهاد می‌کند: «روشی که اصطلاحاتی را بررسی می‌کند که بی‌ادبی فرامتن به آن

سوق داده می‌شود و روش دیگر بر متعارف بودن اصطلاح در بافت‌های بی‌ادبی متمرکز می‌شود.» او بر این باور است که ادب/بی‌ادبی معنایی و کاربردی از یکدیگر مستقل‌اند و پیوندی ذاتی بر روی یک پیوستار دارند. در یک عبارت زبانی، ادب/بی‌ادبی ذاتی را می‌توان با بافت تعیین کرد اما هیچ‌یک از آن‌ها به فهم درستی از ادب/بی‌ادبی کمک نمی‌کند. مدلی که او برای عبارات بی‌ادبانه ارائه می‌دهد براساس ادب مصطلح ترکورافی است، اما توجه به این نکته ضروری است که عبارات مصطلح ادب از عبارات مصطلح بی‌ادبانه متداول‌تر است. براساس عبارات مصطلح بی‌ادبانه در Oxford English Corpus (OEC) کالپیر (۲۰۱۰، ص. ۳۲۴۲) الگویی عبارات مصطلح بی‌ادبانه زیر را ارائه می‌دهد^۱:

اهانت‌ها^۲

۱. کلمات ندادایی سلبی شخصی^۳

- [تو] [احمق/ لعنتی/ کوفتی/ کله پوک/ خل و چل/ پست/ کثافت/ حرامزاده/ بازنده/ دروغگو/ بی‌حیا/ توله/ لکاته/ بچه پررو/ نکبت/ مرتیکه و غیره] [لعنتی/ خراب/ کثیف/ چاق/ حقیر و غیره]

۲. مطالبه‌های سلبی شخصی^۴

- [تو] [چنی/خیلی] [کثیف/گند/کودن/احمق/سلیطه/دریده/سالوس/ مایه/ یأس/بی‌فکر/دیوانه/ دیوانه‌تر از دیوانه/ بی‌عرضه/ بیچاره/ غرغرو/ نفرت‌انگیز/ چاق/ زشت و غیره] [هستی]

- [تو] [هیچ کار درستی/ حساب ساده و غیره] [نمی‌تونی انجام بدهی]

- [تو] [حالم رو بهم می‌زنی] [تو] [مرا بدحال می‌کنی]

۱. گروه‌ها ویژگی‌های ساختاری عبارات بی‌ادبانه و خط‌های مورب‌گزینه‌های دیگر را نشان می‌دهند.

2. insults

3. personalized negative vocatives

4. personalized negative assertions

۳. اشاره‌های سلبی شخصی^۱

- [دهان/ کار/ کون/ هیکل/ جنازه/ دستان/ شکم/ گاله/ بو و غیره] [نفرت‌انگیز/
مزخرف تو]

۴. اشاره‌های سلبی شخصی مربوط به شخص سوم (در حضور گوینده)^۲

- [این] [بی‌شعور] [احمق]

- [او] [خل و چل] [است]

گلابه‌ها/انتقادهای نیش‌دار^۳

- [آن/این] [کاملاً/فوق‌العاده/ به‌طور وحشتناکی و غیره]
[بد/آشغال/مزخرف/وحشتناک/افتضاح و غیره] [است/بود]

سوالات/پیش‌فرض‌های چالشی یا ناخوشایند^۴

- چرا زندگی مرا غیرممکن می‌کنی؟

- داری چه دروغی به من می‌گی؟

- الان چه اشتباهی رخ داده است؟

- می‌خواهی با من بحث کنی یا می‌خواهی بروی زندان؟

عبارات تحقیرآمیز^۵ (به کاربرد کلمه «حقیر» در اشاره‌های سلبی شخصی نیز

توجه کنید)

- [آن] [بچگانه/کودکانه] [است]

تحمیل‌کننده‌های پیام^۶

- اینجا گوش کنید (مقدمه)

- گرفتی مطلب رو؟ (پرسش تأییدی)

1. personalized negative references
2. personalized third-person negative references (in the hearing of the target)
3. pointed criticisms/complaints
4. challenging or unpalatable questions and/or presuppositions
5. condescensions
6. message enforcers

-فهمیدی چی گفتم؟ (پرسش تأییدی)

عبارات انفصالی^۱

-دور شو

-گم شو

-بزن به چاک

عبارات سرکوب کننده^۲

-[ببند] [اون رو]/[دهان/صورت/گاله و غیره] [نفرت انگیز/ لعنتی ات رو]

-خفه شو

تهدیدها^۳

-[من/ ما] [گردنت را می شکم/ له و لوردهات می کنم/ توی گوشات می زنم/ سر

از تنات جدا می کنم/ صاف از روت رد می شم/ و غیره] [اگر فلان کار را انجام

ندهی]

-[فلان کار انجام شود] [قبل از این که من] [تو را بزنم/ خفیات کنم]

عبارات سلبی^۴ (مانند ناسزاها، خواسته های بد)

-[برو] [به جهنم/ خودت را دار بزن/ لعنت به تو]

-[گورت رو گم کن]

این فهرست از الگوهای بی ادبی، صرفاً به داده های کالپیر محدود می شود و تمام عبارات مصطلح بی ادبانه در زبان انگلیسی را پوشش نمی دهد. به برخی از موارد بی ادبی که انتظار می رفت در این فهرست گنجانده شده باشند اشاره ای نشده است؛ زیرا غالباً در داده ها یافت نشدند. برای مثال، رفتارها و کلمات تابو به ندرت رخ داده اند. معمولاً کلمات تابو همراه با عبارات مصطلح بی ادبانه که در بالا بدانها اشاره شد به کار می روند. شاید برخی از عبارات مصطلح بی ادبانه بالا در ظاهر غیر مؤدبانه

1. dismissals

2. silencers

3. threats

4. negative expressives

نباشند، چراکه ویژگی آن‌ها در بافت خود را نشان می‌دهد. جنبه‌های عروضی و وجود ویژگی‌های غیرزبانی در تعاملات گفتاری می‌تواند بی‌ادبی برخی از اصطلاحات بالا را تشدید کند.

۲.۲. ترجمه الفاظ بی‌ادبانه در ترجمه دیداری شنیداری

ترجمه تابوهای زبانی به‌طور کلی و الفاظ بی‌ادبانه به‌طور خاص مورد توجه پژوهشگران بسیاری در عرصه ترجمه دیداری شنیداری بوده است. این موضوع همچنین در بافت زبان فارسی هم بررسی شده است و در چند سال اخیر پژوهش‌های بسیاری به این مسئله پرداخته‌اند. در بافت زبان فارسی البته بیشتر به دوبله توجه شده و دلیلش آن که دوبله شیوه اصلی ترجمه دیداری شنیداری در ایران است. به مسئله زیرنویس نیز بسته‌گرفته اشاراتی شده است؛ چراکه در ایران بسیار کم به‌صورت رسمی محصولات زیرنویس می‌شوند و کارها بیشتر طرفدار زیرنویس و زیرنوس غیرحرفه‌ای است (عامری و خوش‌سلیقه، ۲۰۱۹). در زمینه دوبله می‌توان به قوامی عادل (۲۰۱۰) اشاره کرد. او به دنبال بررسی نمودهای سانسور در دوبله فیلم معروف *پدرخوانده* بوده و به این نتیجه رسیده است که در این فیلم سانسور از طریق راهبردهای مختلفی همچون حذف، جایگزینی، حسن تعبیر یا تغییر در سکانس‌های فیلم اعمال شده است. صدیقی و ناجیان تبریزی (۲۰۱۲) نیز به بررسی ترجمه تابوهای زبانی در پنج فیلم انگلیسی‌زبان پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که ظاهراً مترجمان در دوبله به استفاده از حسن تعبیر و حذف تابوهای زبانی تمایل دارند؛ چراکه شرایط حاکم بر دوبله و ترجمه در ایران این‌گونه می‌طلبند. خوش‌سلیقه و عامری (۲۰۱۴) نیز با بررسی چهار فیلم انگلیسی، شیوه‌های ترجمه تابوهای زبانی به چهار گروه حذف، جایگزینی با تابوهای مقصد، جایگزینی با موارد نامربوط و حسن تعبیر تقسیم کرده‌اند که البته حذف بیشترین فراوانی را داشت. در سال ۲۰۱۶ دو پژوهش دیگر در زمینه سیاست‌های دوبله به چاپ می‌رسد. خوش‌سلیقه و عامری (۲۰۱۶) ضمن تعیین کارگزاران دوبله که در امر سانسور و تعیین سیاست‌های کلان دوبله در ایران دخالت دارند، نمونه‌هایی نیز از شیوه‌های سانسور در چند دهه فیلم

دوبله شده را ارائه کرده‌اند. در مقاله دیگری، کنویسی، عمر و جلالیان دقیق (۲۰۱۶) به دنبال بررسی مکانیسم سانسور در دوبله فارسی بودند و با چند نمونه موردی این مکانیسم را واکاوی کردند. پاکار و خوش‌سلیقه (در دست چاپ) به بررسی دوبله فارسی سه‌گانه *پدرخوانده*، شیوه‌های سانسور در این مجموعه را واکاوی و دسته‌بندی‌هایی از نمودهای مختلف سانسور ارائه کرده‌اند. علاوه بر پژوهش‌هایی در زمینه دوبله، می‌توان به کار پژوهشی خوش‌سلیقه و دیگران (۲۰۱۸) در زمینه طرفدارزیرنویسی اشاره کرد. این پژوهشگران نشان دادند که مترجمان طرفدارزیرنویس از راهبرد حذف در مواجهه با تابوهای زبان به‌مراتب بسیار کمتر استفاده کرده‌اند و ترجیح داده‌اند تابوهای زبانی را به همان شکلی که در مبدأ بوده در ترجمه انتقال دهند. نتیجه‌گیری‌ای که این پژوهشگران از کار خود کرده‌اند این است که طرفدارزیرنویس‌ها چون کارهای خود را به‌طور غیررسمی و زیرزمینی ارائه می‌کنند خود را ملزم به رعایت اصول و هنجارهای حرفه‌ای ترجمه دیداری‌شنیداری نمی‌دانند. در زمینه ترجمه از فارسی به انگلیسی در عرصه ترجمه دیداری‌شنیداری فارسی، پژوهش‌های بسیار کمی انجام شده است؛ چراکه این گونه ترجمه در مقایسه با روش عکس خود یعنی ترجمه انگلیسی به فارسی کمتر انجام می‌شود (رک. عامری، ۱۳۹۷). با توجه به هدف خاص این پژوهش که بررسی ترجمه الفاظ بی‌ادبانه در زیرنویس‌های انگلیسی فیلم‌های ایرانی است، پژوهشگران نتوانستند پژوهش کاملاً مرتبطی پیدا کنند. این امر نشان می‌دهد در این زمینه جای پژوهش‌هایی از این دست خالی است. در قسمت بعدی به موضوع زیرنویس مفصل‌تر می‌پردازیم.

۳.۲. زیرنویس

به‌طور کلی می‌توان گفت که ترجمه دیداری‌شنیداری به ترکیب صفحه نمایش و قرار گرفتن ترجمه در صفحه نمایش اشاره می‌کند. به عبارت دیگر صفحه نمایش بر محور زبان مبدأ و ترجمه بر محور زبان مقصد است که بیننده از طریق خواندن ترجمه و دیدن صفحه نمایش با زبان مبدأ ارتباط برقرار می‌کند. به گفته دیاز سینتاس و رمائل (۲۰۰۷) برنامه‌های دیداری‌شنیداری از دو اصل تصویر و صدا استفاده

می‌کنند و این صورت و تصویر می‌تواند به صورت کلامی و گفتاری^۱ یا غیرکلامی و غیرگفتاری^۲ باشند.

زابالیاسکوا (۲۰۰۸) سه معیار زیر را برای متون دیداری شنیداری بر می‌شمارد:

۱. متون دیداری شنیداری ترکیبی از عناصر دیداری، شنیداری، زبانی و غیرزبانی است. در این صورت، بیننده متن، هم از نیروی بصری و هم از نیروی سمعی خود برای ارتباط با متن دیداری شنیداری استفاده می‌کند.

۲. عناصر دیگری می‌توانند مکمل ترکیبات فوق نیز باشند و شاید در برخی شرایط، این عناصر بخش جدایی‌ناپذیری متن تلقی باشند. مثلاً موسیقی فیلم ممکن است بخش جدایی‌ناپذیر باشد. اما چیزی که مهم است ارتباط بین موسیقی، نوشته و تصاویر است و اینکه چگونه این عناصر با یکدیگر ترکیب می‌شوند.

۳. سه مرحله اصلی برای تولید اثر وجود دارد: ۱. قبل از فیلم‌برداری (نوشتن متن، تمرین کردن، انتخاب بازیگران و...) ۲. فیلم‌برداری کردن (کارگردانی، فیلم‌برداری، گریم و بازی) ۳. بعد از فیلم‌برداری (ویرایش).

به عقیده پرز گنزالز (۲۰۰۹، ص. ۱۴) «زیرنویس قطعه‌ای از متن کتبی است که بر صفحه بصری گذاشته می‌شود (معمولاً نزدیک به پایین کادر) در همان زمان که متن دیداری شنیداری نمایش، اجرا یا پخش می‌شود». زیرنویس همچون دوبله با محدودیت‌هایی همراه است که می‌تواند به شدت بر شیوه‌های ترجمه و محصول نهایی تأثیر بگذارد. دو محدودیت که در پیشینه از آن‌ها نام برده شده است محدودیت‌های زمانی و فضایی^۳ است. محدودیت‌های زمانی به این مسئله اشاره دارند که بیننده برای خواندن زیرنویس با فرصت محدودی مواجه است و به همین دلیل زیرنویس‌ها باید با سرعت مناسبی بر روی صفحه نمایش قرار بگیرند. در واقع زیرنویس باید ماندگاری مناسبی بر روی صفحه نمایش داشته باشد؛ نه آنقدر زیاد که باعث شود بیننده مجدداً زیرنویس را بخواند یا نه آنقدر کم باشد که باعث شود

1. verbal

2. non-verbal

3. spatial and temporal constraints

بیننده فرصت نکرده کل زیرنویس را بخواند و قسمتی از پیام را از دست بدهد. محدودیت فضایی به این موضوع اشاره دارد که هر خط زیرنویس تنها می‌تواند قسمت محدودی از پیام را در خود جای دهد. آن طور که در پیشینه تحقیق آمده است در ترجمه‌های تجاری، در هر خط زیرنویس حداکثر بین ۳۸ تا ۴۰ کاراکتر وجود دارد (دیاس‌سیتاس و ریمائل، ۲۰۰۷؛ پدرس، ۲۰۱۱). اما نتیجه این دو محدودیت خلق ترجمه‌هایی است که به مراتب نسبت به متن مبدأ کوتاه‌تر و کم‌حجم‌ترند؛ بنابراین ممکن است مواردی در زیرنویس‌ها حذف شوند. مثلاً دور از انتظار نیست که الفاظ رکیک در زیرنویس‌ها حذف شوند. بنابراین، حذفیات و تغییراتی که در سطح ترجمه الفاظ بی‌ادبانه دیده شود ممکن است در نتیجه الزامات زیرنویس بوده باشد. با توجه به عدم دسترسی به مترجم یا نسخه اصل، نمی‌توان با قطعیت گفت که این تغییرات احتمالاً به چه دلیل بوده‌اند.

ماهیت ترجمه به گونه‌ای است که می‌تواند داده‌های بسیاری مناسبی برای پژوهش‌های منظورشناسی به خصوص منظورشناسی میان‌فرهنگی و فرافرهنگی باشد؛ چراکه در عمل ترجمه بیش از یک زبان و فرهنگ دخیل‌اند و دو زبان بر شیوه‌های ترجمه تأثیر می‌گذارند (دسیلا، ۲۰۱۹). مسئله رفتارهای زبانی بی‌ادبانه که در ذیل مجموعه ادب قرار می‌گیرد یکی از حوزه‌های بسیار جذاب در زمینه پژوهش‌های منظورشناسی می‌باشد. حتیم و میسون (۱۹۹۷) در دهه‌ای که ترجمه دیداری‌شنیداری در آغاز راه بود به مسئله ادب در زیرنویس پرداختند و بر این باور بودند که ادب می‌تواند دستخوش تغییراتی ناخواسته در زیرنویس شود؛ چراکه زیرنویس با محدودیت‌های فنی خاص مواجه است و ترجمه در آن باید خلاصه‌تر بیان شود. با این تفاسیر به عقیده دسیلا (۲۰۱۹)، اگرچه شخصیت‌پردازی می‌تواند تحت تأثیر شیوه‌های ترجمه خاص زیرنویس همچون خلاصه و حذف قرار گیرد، معنای منظورشناسی تاحدودی قابلیت بازیابی دارد مخصوصاً از طریق حرکات بازیگران و ویژگی‌های صدایی بازیگران؛ در نتیجه بینندگان می‌توانند برای پردازش اطلاعات از اطلاعات دیگر مجراهای ذکر شده نیز استفاده کنند و تنها متکی به زیرنویس نباشند.

در ترجمه الفاظ رکیک، به عقیده فرناندز دوبا (۲۰۰۶) نمی‌توان از شیوه ترجمه کلمه به کلمه استفاده کرد چراکه این الفاظ در دو زبان احتمالاً کارکردهای منظورشناختی متفاوتی دارند و بهترین شیوه ترجمه پیدا کردن نزدیک معادل‌هایی است که کارکرد و تأثیر نسبتاً مشابه متن مبدأ داشته باشند. پس الفاظ ترجمه‌شده باید در زبان مقصد طبیعی جلوه کنند.

۳. روش پژوهش

۳.۱. داده‌ها

دو فیلم فارسی‌زبان به نام‌های *جدایی نادر از سیمین* (۲۰۱۰)، برنده اسکار بهترین فیلم غیرانگلیسی‌زبان در ۲۰۱۲ به نویسندگی و کارگردانی اصغر فرهادی و *ابد و یک روز* (۲۰۱۶) برنده سیمرغ بلورین در سی و چهارمین دوره جشنواره فیلم فجر به نویسندگی و کارگردانی سعید روستا انتخاب و بررسی شد. علت انتخاب این دو فیلم وجود گفتگوهای محاوره‌ای و رفتارهای زبانی بی‌ادبانه است. علت دیگر انتخاب آن‌ها این است که این دو فیلم توانسته‌اند به‌خوبی جنبه‌های اجتماعی و فرهنگی را در بافت‌های واقعی منعکس کنند (امجدیان، پورصباغ و داوودی، ۱۳۹۴).

۳.۲. مراحل اجرایی تحقیق

برای بررسی ارتباط بین بی‌ادبی و زیرنویس، محققان از روش کمی بهره بردند. اقدامات زیر به ترتیب صورت گرفت: ابتدا براساس عبارات مصطلح بی‌ادبانه کالپیر (۲۰۱۰) که در بخش قبل توضیح داده شد، تمامی رفتارهای زبانی بی‌ادبانه موجود در دو فیلم استخراج شده و به انواع عبارات مصطلح بی‌ادبانه طبقه‌بندی شد. سپس به روش یکسانی معادل‌های انگلیسی رفتارهای زبانی بی‌ادبانه در زیرنویس استخراج شد و به انواع عبارات مصطلح بی‌ادبانه طبقه‌بندی گردید. لازم به ذکر است پژوهش حاضر بر روی زیرنویس رسمی این فیلم‌ها که در جشنواره‌های معتبر و بین‌المللی به‌کار رفته است، انجام شد. یافته‌ها نشان داد که ۲۴۷ عبارت بی‌ادبانه مصطلح در زیرنویس زبان مبدأ و زبان مقصد وجود دارد. این عبارات شامل اهانت‌ها،

گلابه‌ها/انتقادهای نیش‌دار، سؤالات چالشی، عبارتهای تحقیرآمیز، تحمیل‌کننده‌های پیام، عبارتهای انفصالی، عبارات سرکوب‌کننده، تهدیدها و عبارات سلبی می‌باشد. براساس نوع و فراوانی عبارتهای بی‌ادبانه مصطلح، محققان به تحلیل و بررسی داده‌ها می‌پردازند.

این بخش شامل نمونه‌هایی از رفتارهای زبانی بی‌ادبانه مشاهده شده در زیرنویس اصلی و معادل‌های آنها در زبان مقصد است. هر یک از این رفتارها بیانگر یکی از عبارات مصطلح بی‌ادبانه کالپیر (۲۰۱۰) است که براساس نوع عبارت، دسته‌بندی شده‌اند.

۴. نتایج و بحث

در این قسمت، تحلیل داده‌ها ابتدا به صورت کیفی و موردی بررسی می‌گردد و در انتها، نتایج کمی نیز ارائه می‌شود.

اهانت‌ها

در این پژوهش، هیچ یک از کلمات ندایی سلبی شخصی و اشاره‌های سلبی شخصی که زیرمجموعه اهانت‌ها هستند یافت نشد.

مطالبه‌های سلبی شخصی

این زیرمجموعه از اهانت‌ها به مطالبه‌های غیرمعمولی اشاره دارد که گوینده در مقابل مخاطب خود اتخاذ می‌کند. در این نوع عبارات بی‌ادبانه، غالباً ضمیر «تو» یا «شما» مشاهده شد که این خود، بی‌ادبی را تشدید می‌کند.

جدول ۱. عبارات مصطلح بی‌ادبانه (مطالبه‌های سلبی شخصی) مستخرج از فیلم‌ها و زیرنویس انگلیسی

آنها

جمله مقصد	جمله مبدأ	فیلم	زمان
I can't just share the news with you!	تو هم آدم نیستی آدم برات چیز تعریف کنه!	ابد و یک روز	-- ۰۰:۰۹:۰۷,۹۵۱ < ۰۰:۰۹:۱۰,۰۷۲
All that money from the shop is making you ballsy.	تو خوب پول مولای مغازه افتاده زیر دستت می‌تازونیا.	ابد و یک روز	-- ۰۰:۴۵:۲۱,۹۵۱ < ۰۰:۴۵:۲۵,۵۶۶

جمله مقصد	جمله مبدأ	فیلم	زمان
No one understands but you.	هیچکی هیچی نمی‌فهمه فقط تو می‌فهمی.	جدایی نادر از سیمین	-- ۰۰:۰۴:۳۷,۵۲۰ < ۰۰:۰۴:۴۲,۲۷۴
Shush isn't enough! You want me to ask you to shut up.	شما هیس سرتون نمی‌شه، نه؟ آدم باید خفه شو رو حتماً بهتون بگه.	ابد و یک روز	-- ۰۰:۰۶:۳۹,۸۲۶ < ۰۰:۰۶:۴۳,۱۵۶

در چهار مثال جدول ۱، گوینده در مقابل مخاطب، از اظهارات سلبی استفاده می‌کند.

اشاره‌های سلبی شخصی مربوط به شخص سوم

گوینده به‌طور غیرمستقیم در رابطه با مخاطب خود که حضور دارد از اظهار نظر سلبی استفاده می‌کند. در این عبارات، غیرمستقیم بودن مفهوم بی‌ادبی را تقویت می‌کند.

جدول ۲. عبارات مصطلح بی‌ادبانه (اشاره‌های سلبی شخصی مربوط به شخص سوم) مستخرج از فیلم‌ها و زیرنویس انگلیسی آن‌ها

جمله مقصد	جمله مبدأ	فیلم	زمان
She's inherited her poverty from her parents.	گدایی را از ننه باباش ارث برده.	ابد و یک روز	-- ۰۰:۰۱:۱۷,۷۴۲ < ۰۰:۰۱:۱۹,۴۰۹
She's someone like himself!	دخترِ هم یکی مثل آینه!	جدایی نادر از سیمین	-- ۰۱:۰۸:۰۷,۰۰۰ < ۰۱:۰۹:۱۱,۱۲۰
Judge, this woman is his daughter's teacher. They've worked on their story together, I swear.	حاج آقا، این خانم، معلم دختر این آقااست. اینا حرفاشونو یکی کردند به ابالفصل.	جدایی نادر از سیمین	-- ۰۱:۰۵:۰۷,۰۰۰ < ۰۱:۰۵:۱۱,۱۲۰
The more you insist, the more he doesn't get it.	هرچی بیشتر تو به این اصرار می‌کنی این بدتر نمی‌فهمه.	ابد و یک روز	-- ۰۰:۲۷:۵۰,۶۱۷ < ۰۰:۲۷:۵۳,۷۸۱

در دو مثال جدول ۲، گوینده مخاطب را آشکارا سرزنش می‌کند. در مثال سوم گوینده به مخاطب تهمت دروغ‌گویی می‌زند. و در مثال آخر، گوینده غیرمستقیم مخاطب را سرزنش می‌کند.

گلابه‌ها/انتقادهای نیش‌دار

گوینده نارضایتی خود را از کسی یا چیزی به‌طور مستقیم و واضح بیان می‌کند.

جدول ۳. عبارات مصطلح بی‌ادبانه (گلابه‌ها/انتقادهای نیش‌دار) مستخرج از فیلم‌ها و زیرنویس انگلیسی

آن‌ها

جمله مقصد	جمله مبدأ	فیلم	زمان
I've seen many rehab centers in my days, but none as negligent as this one.	این همه من کمپ دیدم یکیش مثل اینجا بی در و پیکر نیست.	ابد و یک روز	-- ۰۰:۱۶:۴۷,۰۷۶ < ۰۰:۱۷:۵۱,۳۲۲
I can't get my mind around the things you do, mom.	مامان من به کارای تو فکر می‌کنم مخم سوت میکشه.	ابد و یک روز	-- ۰۰:۴۱:۲۳,۷۸۴ < ۰۰:۴۱:۲۶,۸۶۷
I feel guilty just asking you how are you.	آدم گناهکار می‌شه حال تو رو می‌پرسه.	ابد و یک روز	-- ۰۱:۱۵:۲۴,۷۰۱ < ۰۱:۱۵:۲۶,۵۲۶
The hell you went away for a moment.	بیخود رفتی یه دقیقه بیرون و بیای.	جدایی نادر از سیمین	-- ۰۰:۳۸:۵۷,۰۸۰ < ۰۰:۳۸:۵۹,۱۹۶

در جدول ۳، گوینده از مخاطب اعلام نارضایتی کرده و او را سرزنش می‌کند.

سؤالات یا پیش‌فرض‌های چالشی/ناخوشایند

یک از روش‌های به چالش کشیدن مخاطب، استفاده از سؤالات بلاغی است. کالپیر (۲۰۰۳) این نوع سؤالات را بی‌ادبی سلبی می‌داند و اضافه می‌کند که «ماهیت خطاب‌ی برخی از سؤالات می‌تواند به‌عنوان بخشی از راهبردی که باورهای بی‌ادبی را ایجاد می‌کند تلقی شود». این راهبرد غیرمؤدبانه به منظور تهدید خواسته‌های وجهه سلبی (گرایش به استقلال و از تحمیل آزاد بودن) مخاطب به کار می‌رود.

جدول ۴. عبارات مصطلح بی‌ادبانه (سؤالات یا پیش فرض‌های چالشی/ناخوشایند) مستخرج از فیلم‌ها و زیرنویس انگلیسی آنها

جمله مقصد	جمله مبدأ	فیلم	زمان
What can I tell you when you don't understand?	وقتی نمی‌فهمی من به تو چی بگم؟	ابد و یک روز	-- ۰۰:۴۲:۰۱،۳۲۶ < ۰۰:۴۲:۰۳،۶۱۳
Why did you lie in court?	برا چی بلند شدی اومدی دادگاه دروغ گفتی؟	جدایی نادر از سیمین	-- ۰۱:۲۱:۵۲،۹۶۰ < ۰۱:۲۱:۵۵،۹۵۲
Aren't you ashamed? Are you a man?	تو خجالت نمی‌کشی؟ تو مردی؟	جدایی نادر از سیمین	-- ۰۱:۰۸:۴۷،۵۲۰ < ۰۱:۰۸:۵۰،۷۹۶
Can't you behave a little?	شماها نمی‌خواین به ذره آدم باشین؟	ابد و یک روز	-- ۰۱:۲۷:۴۶،۲۴۲ < ۰۱:۲۷:۴۸،۶۱۲

عبارت‌های تحقیرآمیز

این عبارات به کلماتی اشاره دارد که نشان می‌دهند گوینده خود را مهم‌تر و بهتر از مخاطب می‌داند. گوینده عمداً مخاطب را تحقیر می‌کند.

جدول ۵. عبارات مصطلح بی‌ادبانه (عبارت‌های تحقیرآمیز) مستخرج از فیلم‌ها و زیرنویس انگلیسی آنها

جمله مقصد	جمله مبدأ	فیلم	زمان
The guy is a gentleman. He'd buy both of us with a single check!	یارو آدم حساییه. با یه ورق چکش ده تایی من و تو رو می‌خره!	ابد و یک روز	-- ۰۰:۴۵:۴۶،۳۲۶ < ۰۰:۴۵:۵۱،۱۱۴
You're all talk!	مال این حرفا نیستی!	ابد و یک روز	-- ۰۱:۲۱:۴۹،۲۰۱ < ۰۱:۲۱:۵۰،۲۸۰
Had I done nothing, you'd be in jail	اگه کاری نمی‌کردم الان زندان بودی.	جدایی نادر از سیمین	-- ۰۱:۴۰:۱۵،۶۸۰ < ۰۱:۴۰:۱۸،۴۳۳
Your cash register barely covers my cigarettes.	دو پاکت سیگار من کل دخل توئه بابا.	ابد و یک روز	-- ۰۱:۳۰:۳۱،۵۷۶ < ۰۱:۳۰:۳۴،۹۰۹

در اولین مثال، گوینده نه تنها مخاطب بلکه خود را به علت فقیر بودن تحقیر می‌کند. در دومین مثال، گوینده قصد دارد با بیان اینکه مخاطب توان کاری را که می‌گوید ندارد، تحقیر کند. گوینده در سومین مثال به مخاطب یادآوری می‌کند که آزادی‌اش را مدیون اوست. در آخرین مثال، گوینده با غلو کردن در مورد ثروت خود مخاطب خود را تحقیر می‌کند.

تحلیل‌کننده‌های پیام

کاربرد این عبارات با جملات امری و پرسش‌های تأییدی صورت می‌گیرد. گوینده یا امر می‌کند یا با کاربرد پرسش تأییدی، مخاطب را به چالش می‌کشد.

جدول ۶. عبارات مصطلح بی‌ادبانه (تحلیل‌کننده‌های پیام) مستخرج از فیلم‌ها و زیرنویس انگلیسی آن‌ها

جمله مقصد	جمله مبدأ	فیلم	زمان
Stop giving me a hard time!	اینقدر پاچه من رو نگیرید!	ابد و یک روز	-- ۰۰:۴۲:۱۵،۲۸۴ < ۰۰:۴۲:۱۸،۴۵۱
You've come here to just answer!	شما اومدی اینجا فقط باید جواب بدی!	جدایی نادر از سیمین	-- ۰۱:۰۷:۴۴،۹۶۰ < ۰۱:۰۷:۴۶،۶۳۵
I can't leave my dad. Do I need to give more?	من پدرمو نمی‌تونم ول کنم. بازم بگم؟	جدایی نادر از سیمین	-- ۰۱:۳۲:۵۰،۸۸۰ < ۰۱:۳۲:۵۳،۶۳۳
Talk like an adult!	مثل بچه آدم حرف بز!	ابد و یک روز	-- ۰۰:۵۰:۳۸،۹۵۱ < ۰۰:۵۰:۴۰،۵۲۷

سومین مثال نشان‌دهنده پرسش تأییدی است که گوینده برای تأیید پیام خود از آن بهره گرفته است. مثال‌های دیگر جملات امری است.

عبارت‌های انفصالی

عبارت‌های انفصالی برای طرد مخاطب به کار می‌روند.

جدول ۷. عبارات مصطلح بی‌ادبانه (عبارت‌های انفصالی) مستخرج از فیلم‌ها و زیرنویس انگلیسی آن‌ها

جمله مقصد	جمله مبدأ	فیلم	زمان
You deserve to be kicked out of here!	حقت اینه که با لگد از اینجا بندازمت بیرون!	جدایی نادر از سیمین	۰۰:۴۰:۴۳،۴۴۰ -- < ۰۰:۴۰:۴۶،۱۹۳
Now get in your car and leave!	حالا گاز بدید دودتونو ببینم!	ابد و یک روز	۰۰:۵۰:۳۱،۹۹۲ -- < ۰۰:۵۰:۳۳،۳۶۷
Just get out yourself. Get out!	بفرمایید خودتون بیرون. برو بیرون!	جدایی نادر از سیمین	۰۰:۴۰:۳۷،۸۸۰ -- < ۰۰:۴۰:۳۹،۳۱۳
You shouldn't stay here! Get up!	تو هم نمونیا! پاشو!	ابد و یک روز	۰۰:۵۱:۱۸،۱۵۹ -- < ۰۰:۵۱:۱۹،۲۳۸

در چهار مثال جدول ۷، گوینده مخاطب را از خود طرد می‌کند.

عبارات سرکوب‌کننده

این عبارات برای سرکوب و ساکت کردن مخاطب به کار می‌رود.

جدول ۸. عبارات مصطلح بی‌ادبانه (عبارات سرکوب‌کننده) مستخرج از فیلم‌ها و زیرنویس انگلیسی آن‌ها

جمله مقصد	جمله مبدأ	فیلم	زمان
Don't explain!	توضیح به من نده!	جدایی نادر از سیمین	۰۰:۴۲:۳۶،۱۶۰ -- < ۰۰:۴۲:۳۸،۴۶۹
That's enough!	بس کن دیگه!	ابد و یک روز	۰۰:۴۲:۳۰،۱۵۹ -- < ۰۰:۴۲:۳۲،۷۰۱
Stop your nonsense already!	بگیر جلوی زبونتو دیگه!	ابد و یک روز	۰۰:۴۰:۴۹،۸۲۶ -- < ۰۰:۴۰:۵۱،۵۳۴
Shut it!	گه نخور!	ابد و یک روز	۰۰:۵۹:۲۴،۲۸۴ -- < ۰۰:۵۹:۲۴،۹۸۳

تهدیدها

برای تهدید یا ترساندن مخاطب به کار می‌رود.

جدول ۹. عبارات مصطلح بی ادبانه (تهدیدها) مستخرج از فیلم‌ها و زیرنویس انگلیسی آنها

جمله مقصد	جمله مبدأ	فیلم	زمان
If I catch you again, I'll tear your paper!	این سری پیام برگتو پاره می‌کنما!	ابد و یک روز	-- ۰۰:۱۳:۰۴,۵۳۴ < ۰۰:۱۳:۰۷,۱۰۶
If you call me saying come get me, you know what happens.	زنگ بزنی بگی برگرد من می‌دونم با تو!	جدایی نادر از سیمین	-- ۰۱:۰۱:۴۰,۶۸۰ < ۰۱:۰۱:۴۲,۵۵۷
If you disrupt this meeting, I will send you to jail for three days.	آگه نظم اینجا رو بهم بریزی سه روز می‌نویسم ببرنت بازداشت.	جدایی نادر از سیمین	-- ۰۱:۰۹:۰۸,۴۴۰ < ۰۱:۰۹:۱۲,۰۶۹
If you touch him one more time, I will choke you to death!	تو یه دفعه دیگه دست رو این بچه بلند کن ببین من چه جوری جتاز تو می‌ریزم کف این خونه.	ابد و یک روز	-- ۰۰:۲۵:۵۸,۲۰۱ < ۰۰:۲۶:۰۱,۸۶۳

عبارات سلبی

عبارات سلبی به ناسزاها و عبارات توهین آمیز و زننده اشاره دارد.

جدول ۱۰. عبارات مصطلح بی ادبانه (عبارات سلبی) مستخرج از فیلم‌ها و زیرنویس انگلیسی آنها

جمله مقصد	جمله مبدأ	فیلم	زمان
Shameless!	بی وجدان!	جدایی نادر از سیمین	-- ۰۰:۴۵:۵۳,۱۶۰ < ۰۰:۴۵:۵۴,۶۳۹
Bastard!	بی شرف!	جدایی نادر از سیمین	-- ۰۰:۳۷:۳۷,۶۸۰ < ۰۰:۳۷:۳۹,۵۱۱
Spineless!	بی‌رگ!	ابد و یک روز	-- ۰۱:۲۷:۱۵,۴۰۹ < ۰۱:۲۷:۱۹,۶۵۲
Unashamed!	بی شرم!	ابد و یک روز	-- ۰۱:۳۲:۱۵,۴۰۹ < ۰۱:۳۳:۱۹,۶۵۲

براساس تحلیل و طبقه‌بندی رفتارهای زبانی بی‌ادبانه موجود در زبان مبدأ و معادلاتشان در زیرنویس انگلیسی به عبارات مصطلح بی‌ادبانه، جدول ۱۱ که فراوانی و درصد هر یک از این عبارات را در دو زبان نشان می‌دهد، به دست آمد.

جدول ۱۱. فراوانی و درصد عبارات مصطلح بی‌ادبانه در فیلم‌ها و زیرنویس آن‌ها

درصد	فراوانی		عبارات مصطلح بی‌ادبانه
	زیرنویس	فیلم	
۰	۰	۰	کلمات ندایی سلبی شخصی
۵/۷	۱۴	۱۴	مطالبه‌های سلبی شخصی
۰	۰	۰	اشاره‌های سلبی شخصی
۶/۵	۱۶	۱۶	اشاره‌های سلبی شخصی مربوط به شخص سوم
۸/۵	۲۱	۲۱	گلایه‌ها/انتقادهای نیش‌دار
۳۸/۹	۹۶	۹۶	سؤالات و/یا پیش‌فرض‌های چالشی یا ناخوشایند
۵/۳	۱۳	۱۳	عبارت‌های تحقیرآمیز
۷/۷	۱۹	۱۹	تحمیل‌کننده‌های پیام
۸/۵	۲۱	۲۱	عبارت‌های انفصالی
۶/۹	۱۷	۱۷	عبارات سرکوب‌کننده
۷/۲	۱۸	۱۸	تهدیدها
۴/۸	۱۲	۱۲	عبارات سلبی
۱۰۰	۲۴۷	۲۴۷	مجموع

همان‌طور که در جدول ۱۱ نشان داده شد، شخصیت‌ها در گفتار خود غالباً از سؤالات چالشی، انتقادهای نیش‌دار، عبارات انفصالی، تحمیل‌کننده‌های پیام و تهدیدها بهره گرفته‌اند. داده‌ها نشان می‌دهد که سؤالات چالشی (۳۸/۹٪)، انتقادهای

نیش‌دار (۸/۵٪) و عبارات انفصالی (۸/۵٪) دارای بیشترین فراوانی و عبارات سلبی (۴/۸٪)، عبارات تحقیرآمیز (۵/۳٪)، مطالبه‌های سلبی شخصی (۵/۷٪) و اشاره‌های سلبی شخصی مربوط به شخص سوم (۶/۵٪) دارای کمترین فراوانی‌اند. اگرچه دو زیرمجموعه از اهانت‌ها یعنی کلمات ندایی سلبی شخصی و اشاره‌های سلبی شخصی در فهرست عبارات مصطلح بی‌ادبانه مد نظر کالپیر قرار می‌گیرند، اما در تحلیل داده‌های پژوهش حاضر، از آن‌ها در زبان مبدأ و متعاقباً در زیرنویس موردی یافت نشد.

جدول ۱۱ حاکی از آن است که شخصیت‌ها از بین عبارات مصطلح بی‌ادبانه، بیشتر از سؤالات چالشی استفاده کرده‌اند. کالپیر (۲۰۰۳) این نوع بی‌ادبی را یکی از راهکارهای بی‌ادبی سلبی می‌داند. این راهکارها «برای صدمه زدن به خواسته‌های وجهه سلبی مخاطب به کار می‌روند» (کالپیر، ۱۹۹۶، ص. ۳۵۶). وجهه به‌عنوان تصور کلی از خود تعریف می‌شود. به گفته یول (۲۰۱۴، ص. ۱۳۵) این اصطلاح «درک اجتماعی و احساسی از خود است که هرکس آن را داراست و از دیگران انتظار دارد که به آن واقف باشند». براون و لوینسون (۱۹۸۷) دو نوع وجهه ایجابی و سلبی را مطرح می‌کنند. یول (۲۰۱۴، ص. ۱۳۵) این دو وجهه را این‌گونه تعریف می‌کند: «وجهه ایجابی به معنای ارتباط با دیگران، تعلق به افراد پیرامون و عضوی از گروه بودن است و وجهه سلبی به معنای مستقل بودن و آزادی از تحمیل است». گافمن (۱۹۶۷، ص. ۵) تعریف دیگری از وجهه ارائه می‌دهد: «ارزش اجتماعی مشخصی که عملاً شخص برای خود تعریف می‌کند». او بر این باور است که وجهه دارای سه ویژگی است: «از جامعه به امانت گرفته شده است، اگر شخص عمل بی‌ارزشی انجام دهد وجهه این توانایی را دارد که تغییر یابد و صرفاً در تعاملات اجتماعی درک می‌شود» (گافمن، ۱۹۶۷، ص. ۱۰). داده‌ها نشان می‌دهند که عبارات سلبی کمترین فراوانی را دارند. این عبارات در راهکارهای بی‌ادبی ایجابی طبقه‌بندی می‌شوند؛ زیرا برای تهدید خواسته‌های وجهه ایجابی مخاطب به کار می‌روند.

برای هریک از عبارات بی‌ادبانه گفتاری در زبان مبدأ، عبارت بی‌ادبانه نوشتاری در زیرنویس نیز مشاهده شد. این عبارات از نظر نوع بی‌ادبی و بسامد در هر دو فیلم یکی بودند. همه ۲۴۷ عبارت بی‌ادبانه مصطلح یافت شده در فیلم‌ها در زبان مقصد یعنی در زیرنویس مشاهده شد و تغییر یا حذفی در نوع بی‌ادبی دیده نشد. اگرچه زیرنویس دارای محدودیت‌هایی است و گوتلیب (۱۹۹۲) آن را ترجمه تصنعی می‌داند که توسط مخاطبانی که به زبان مبدأ تسلط دارند مورد نقد قرار می‌گیرد، براساس یافته‌های پژوهش حاضر می‌تواند ابزار زبانی خوبی برای حفظ و انتقال معادله بی‌ادبی بین دو فرهنگ باشد و در انعکاس عبارات مصطلح بی‌ادبانه کاملاً موفق عمل کند. به نظر می‌رسد در اینجا مترجم یا تیم ترجمه و زیرنویس‌گذاری به دنبال ترجمه کامل این اصطلاحات بوده‌اند؛ چراکه شخصیت‌پردازی تعدادی از بازیگران بر مبنای این الفاظ است تا مخاطب مقصد بهتر بتواند کارکرد فیلم را درک کند. نکته دیگر اینکه این گونه فیلم‌های ایرانی اغلب برای جشنواره‌های بسیار مهمی همچون اسکار ارسال می‌گردند و به همین دلیل کارگردان فیلم به احتمال زیاد بر ترجمه دقیق فیلم نظارت داشته است تا فیلم از بُعد ترجمه دستخوش نقد قرار نگیرد.

یافته‌های پژوهش حاضر در تضاد با پژوهش‌هایی است که بر عاملیت یا نقش مترجم در زیرنویس در زبان فارسی تأکید داشته‌اند. از جمله آن می‌توان به پژوهشی اشاره کرد که به بررسی پدیده محلی‌سازی بازی‌های ویدئویی در زبان فارسی پرداخته است. خوش‌سلیقه و عامری (۲۰۱۷، ص. ۱۸۱) در این پژوهش به این نتیجه رسیده‌اند که «زیرنویس‌های موجود در بیشتر موارد، از اصول و قواعد استاندارد در صنعت زیرنویس‌گذاری حرفه‌ای فاصله زیادی دارند». به عبارت دیگر، مترجم با حفظ نقش عاملیت خود در ترجمه، باعث شده است زیرنویس تابع اصول و قواعد خود نباشد و این خود سبب شده است مترجم به ترجمه خود توضیحاتی اضافه کند یا در ترجمه دخل و تصرف داشته باشد و در نتیجه زبان مقصد از زبان مبدأ فاصله بگیرد. البته زیرنویس‌هایی که در این مقاله بررسی شد از نوع حرفه‌ای و تجاری خود بودند و قاعدتاً از هنجارهای زیرنویس‌گذاری حرفه‌ای تبعیت کرده‌اند. نکته قابل

توجه دیگر آن است با آنکه نظام ترجمه دیداری شنیداری ایران با محدودیت‌های ایدئولوژیکی بسیاری مواجه است و فیلم‌هایی که به زبان فارسی ترجمه می‌شوند همیشه با سانسور مواجه می‌شوند (خوش سلیقه و عامری، ۲۰۱۴ و ۲۰۱۶؛ کنویسی، چ عمر و جلالیان دقیق، ۲۰۱۶؛ صدیقی و ناجیان، ۲۰۱۲؛ قوامی عادل، ۲۰۱۱؛ پاکار و خوش سلیقه، در دست چاپ)، به نظر می‌رسد محصولات ایرانی که قرار است در دیگر کشورها به نمایش درآیند حداقل توسط طرف ایرانی کمتر سانسور می‌شوند و این دیگر به کشور مقصد بستگی دارد که تا چه اندازه بخواهد ترجمه و خود فیلم را سانسور کند.

۵. نتیجه‌گیری

هدف از پژوهش حاضر بررسی موضوع چالش‌انگیز بی‌ادبی در ترجمه شنیداری دیداری بود. همه رفتارهای زبانی بی‌ادبی موجود در زبان مبدأ و معادلات آن‌ها در زیرنویس انگلیسی مشاهده، استخراج و طبق چارچوب کالپیر (۲۰۱۰) طبقه‌بندی شد. یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که سؤالات چالشی، انتقادهای نیش‌دار و عبارات انفصالی به ترتیب بیشترین فراوانی را در بین عبارات غیرمؤدبانه مصطلح در هر دو زبان مبدأ و مقصد (زیرنویس) دارند. عبارات مصطلح دیگری از جمله تحمیل‌کننده‌های پیام، تهدیدها، عبارات تحقیرآمیز، عبارات سلبی و اهانت‌ها نیز در داده‌ها مشاهده شد. ماهیت خطابی بودن برخی از سؤالات می‌تواند راهکاری برای تهدید و جهت‌تلافی باشد. سؤالات چالشی بیش از سایر عبارات مصطلح یافت شد که این امر نشان می‌دهد شخصیت‌ها در زبان مبدأ عمدتاً خواسته‌های وجهه سلبی مخاطب را تهدید یا به آن حمله می‌کنند. دو زیرمجموعه عبارات ندایی سلبی شخصی و اشاره‌های سلبی شخصی نیز در زبان مبدأ و مقصد مشاهده نشد.

پژوهش حاضر نقش زیرنویس در انتقال و حفظ معادله بی‌ادبی را بررسی کرد. براساس تحلیل داده‌های پژوهش حاضر می‌توان نتیجه گرفت که عبارات مصطلح بی‌ادبانه بین دو فرهنگ متقارنند. به بیان دیگر، علی‌رغم محدودیت‌هایی که برای زیرنویس تعریف شده است و تحقیقات پیشین نشان داده‌اند که زیرنویس به نوعی

نقش عاملیت مترجم را افزایش می‌دهد و سبب می‌شود از زبان مبدأ فاصله بگیرد، یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که زیرنویس توانسته است به‌درستی عبارات بی‌ادبانه را در زبان مقصد انعکاس دهد؛ زیرا برای هر یک از عبارات مصطلح بی‌ادبانه موجود در زبان فارسی، در زبان انگلیسی یک معال یافت شده است که دلیل آن هم این است که ترجمه از زبان فارسی به زبان انگلیسی انجام شده است؛ یعنی برای مخاطب انگلیسی‌زبان. ما به‌طور واضح نمی‌دانیم که این ترجمه مردم کدام کشور را دقیقاً نشانه رفته است ولی می‌توان استنباط کرد چون ترجمه برای مخاطب غیرایرانی انجام شده و عملاً فیلم زیرنویس شده، قرار است در کشور خارجی یا جشنواره خارجی پخش شود، مترجم یا مسئول ترجمه این فیلم با محدودیت ایدئولوژی مواجه نبوده است. پس ترجمه تا حدی زیادی بدون سانسور محتوایی است. علی‌رغم آنچه بیان شد، نتایج این پژوهش محدود تنها به دو فیلم بوده است و نمی‌توان آن را تعمیم داد. پژوهش‌های آینده باید در پیکره‌های دیگر و از جهات دیگری به این مسئله بپردازند. همچنین به‌دلیل ماهیت فردگرایی تحلیل عبارات مصطلح بی‌ادبانه، پژوهش‌های پیش رو می‌توانند به مطالعات دریافت بپردازند و واکنش بینندگان به ترجمه این عبارات را بررسی کنند.

کتابنامه

- امجدیان، ک.، پورصباغ، ع.، و داوودی، ح. (۲۴ اسفند ۱۳۹۴). *ابد و یک روز و پرسوناژهایش*. استعاره از هیچ وضعیت سیاسی نیست. برگرفته از <https://b2n.ir/04961>
- پاکار، ا.، و خوش‌سلیقه، م. (در دست چاپ). *سیاست ممیزی در دوبله رسمی در ایران: موردپژوهشی سه‌گانه پدر خوانده. مطالعات زبان و ترجمه.*
- خوش‌سلیقه، م.، و عامری، س. (۱۳۹۶). *عاملیت مترجم و ویژگی‌های ترجمه غیر حرفه‌ای بازی‌های ویدیویی (موردپژوهی آنچارتد۴: فرجام یک دزد). جستارهای زبانی، ۸(۵)، ۱۸۱-۲۰۴.*

عامری، س. (۱۳۹۷). *اصول زیرنویس فیلم. مترجم، ۶۴، ۱۳۹-۱۵۲.*

- Ameri, S., & Khoshsaligheh, M. (2019). Iranian amateur subtitling apparatus: A qualitative investigation. *Mutatis Mutandis: Revista Latinoamericana de Traducción*, 12(2), 431-451.
- Bdousfield, D. (2008). *Impoliteness in interaction*. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins.
- Beers Fägersten, K. (2012). Who's swearing now? The social aspects of conversational swearing. Newcastle, England: Cambridge.
- Brown, P. & Levinson S. (1987). *Politeness: some universals in language usage*. Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Culpeper, J. (1996). Towards an anatomy of impoliteness. *Journal of Pragmatics*, 25, 349-367.
- Culpeper, J. (2010). Conventionalised impoliteness formulae. *Journal of Pragmatics*, 42, 3232-3245.
- Culpeper, J. (2011). *Impoliteness: using language to cause offence*. Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Culpeper, J., Bousfield, D., & Wichmann, A. (2003). Impoliteness revisited: With special reference to dynamic and prosodic aspects. *Journal of Pragmatics*, 35, 1545-1579.
- Desilla, L. (2019). Pragmatics and audiovisual translation. In L. Pérez-González (Ed.), *The Routledge handbook of audiovisual translation* (pp. 242-259). London, England: Routledge.
- Diaz Cintas, J. & Remael, A. (2007). *Audiovisual translation: subtitling*. London and New York: Routledge.
- Fernández Dobao, A. M. (2006). Linguistic and cultural aspects of the translation of swearing: The Spanish version of Pulp Fiction. *Babel*, 52(3), 222-242.
- Goffman, E. (1967). *Interaction ritual: Essays on face-to-face behavior*. Garden City, NY: Anchor Books.
- Gottlieb, H. (1992). Subtitling: a new university discipline. In C. Dollerup & A. Loodegaard (Eds.), *Teaching Translation and Interpreting* (pp. 161-170). Amsterdam, the Netherlands: John Benjamins.
- Hatim, B., & Mason, I. (1997). *The translator as communicator*. London, England: Routledge.
- Ivarsson, J. (1992). *Subtitling for the media: a handbook of an art*. Stockholm, Sweden: Transedit.
- Kenevisi, M. S., Omar, H. C., & Daghigh, A. J. (2016). Manipulation in dubbing: The translation of English-language films into Persian. *Altre Modernità*, 15, 201-214.
- Khoshsaligheh, M., & Ameri, S. (2014). Translation of taboos in dubbed American crime movies into Persian. *T&I Review*, 4, 25-50.
- Khoshsaligheh, M., & Ameri, S. (2016). Ideological considerations and practice in official dubbing in Iran. *Altre Modernità*, 15, 232-250.

- Khoshsaligheh, M., Ameri, S., & Mehdizadkhani, M. (2018). A socio-cultural study of taboo rendition in Persian fansubbing: An issue of resistance. *Language and Intercultural Communication*, 18(6), 663-680.
- Leech, G. (1983). *Principles of pragmatics*. London, England: Longman.
- Pedersen, J. (2011). *Subtitling norms for television: An exploration focusing on extralinguistic cultural references*. Amsterdam, the Netherlands: John Benjamins.
- Pérez-González, L. (2009). Audiovisual translation. In M. Baker & G. Saldanha (Eds.), *The Routledge encyclopedia of translation studies* (2nd ed., pp. 13-20). Abingdon, England: Routledge.
- Qavami Adel, M. (2010). Censorship in dubbed movies. *Iranian Translation Studies Quarterly*, 8(3), 72-82.
- Sedighi, A., & Najian Tabrizi, S. (2012). On audiovisual translation: The effect of norms of dubbing taboos into Persian movies after the Islamic revolution in Iran. *Journal of Language and Translation*, 3(1), 37-49.
- Shimoyama, T., Shadpayam, F., & Parhizgari, M. (2018). Swearing in Persian: A new perspective on swearing as a speech act. In K. Beers Fägersten & K. Stapleton (Eds.), *Advances in swearing research: New languages and new contexts* (pp. 213-230). Amsterdam, the Netherlands: John Benjamins.
- Terkourafi, M. (2001). *Politeness in Cypriot Greek: A frame-based approach* (Unpublished doctoral dissertation). University of Cambridge, Cambridge, England.
- Yule, G. (2014). *The study of language*. Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Zabalbeascoa, P. (2008). The nature of the audiovisual text and its parameters. In J. Diaz Cintas (Ed.) *The didactics of audiovisual translation*. (pp. 21-37). Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins.